

VÂRSTĂ, TIMP, MOARTE, POMENIRE

Bătrânețe și moarte

Bătrânețea este suma obiceiurilor unei vieți: obiceiurile bune asigură o bătrânețe frumoasă iar cele rele îl urâțesc și îl omoară pe om înainte de vreme. O schimbare la bătrânețe nu e posibilă decât printr-o minune a lui Dumnezeu.

Bătrânețea înseamnă mai multă experiență, dar nu neapărat mai multă înțelepciune. Înțelepciunea vine din altceva: din apropierea sau asumarea morții. Căci apropierea de moarte sau tovărășia morții înseamnă apropierea de adevăr.

Dorind o moarte „demnă”, mulți ne propunem să nu ne umilim, să nu cădem ci „*să murim în picioare*”. Dar după o viață întregă – după ce nu cugeți, ci experiezi bătrânețea – începi să înțelegi că nu tu te ții pe picioare, ci altceva sau Altcineva, că statul în picioare nu mai depinde de tine: nici de putința, nici de voința ta. Așa că treaba cu „nu mă las și nu mă las, eu mor în picioare!” nu prea ține.

„*Îmbătrânire frumoasă?*” Există? După mai mulți ani de ne-vedere, am întrebat, la telefon, o persoană

dragă: „*Ei, ce mai faci, ce mai facem?*” Răspunsul: „*Ei, ce să facem? Ne veștejim!*”

Bătrânețea e atât de concretă și moartea atât de inefabilă încât îmi vine să zic: moartea nu există, bătrânețea există. Tinerii care mor nu mor, ci dispar, căci ei nu trăiesc moartea ci numai li se întâmplă; dacă moartea e o experiență, numai bătrânii o trăiesc.

Moartea fără bătrânețe nu e moarte autentică sau deplină. Adevărata moarte e bătrânețea, căci aceasta e moartea lentă, conștientă, moartea cu lingurița, moartea savurată sau moartea dinainte de moarte. Bătrânețea e moartea la rotisor, ca să savurezi deplin și să te convingi definitiv de mizeria și nimicnicia ta. Ea poate să fie mai groaznică decât moartea. Căci moartea te ia când ești deja bine pisat, macerat și ambalat, când numai unii mai au lumina și puterea (care poate fi definitivă și biruitoare) credinței și iubirii în Singurul Nemincinos care l-a iubit pe om în toată splendoarea mizeriei lui.

Vârstă și timp

Copilăria pare vârsta infinit-inclusivă, a tuturor întrebărilor cu răspuns. Adolescența e vârsta întrebărilor radicale, a celor fără răspuns. Tinerețea e a tuturor răspunsurilor, indiferent de întrebări, iar bătrânețea e vârsta fără întrebări și fără răspunsuri: numai teama de întrebare și răspuns.

Suferința copilului nu e spectaculoasă, dar e o interpelare absolută lui Dumnezeu, rămasă fără răspuns

---

în lumea aceasta. Suferința tânărului sau a maturului e spectaculoasă, a bătrânului nu. Și totuși, suferința tânărului sau a maturului e nimic față de mizeria bătrâneții, căci tinerețea sau maturitatea nu sunt în sine suferință iar bătrânețea este. Tânărul sau maturul suferă numai când suferă, dar bătrânul suferă și când nu suferă; el suferă tot timpul.

Una din marile prostii și minciuni ale omenirii este mitul progresului: „*Timpul și istoria conduc inevitabil la progres. Omul a ajuns pe Lună și pe Marte, omul a ajuns să ... omul va ajunge să ...!*” De aceea, omului i se pare că problema lui principală este scurtimea vieții, și nu înțelege că e alta: inevitabilul morții. Mulți nu înțeleg că a trăi 80 ani sau 1 miliard de ani este absolut același lucru, că la vârsta de 1 miliard n-ai trăit nicio secundă mai mult. Nici primul n-a trăit mai puțin, nici al doilea n-a trăit mai mult, căci amândoi au trăit deplin experiențele esențiale ale vieții unui om, indiferent de cantitatea, adică lungimea sau distracția lor. În ultima zi a vieții lor, se vede egalitatea lor deplină: doi oameni în fața morții.

Esența omului rămâne totdeauna aceeași, de la început și până în veșnicie, nu e determinată de lungimea timpului și nu e un progres al timpului. Fiecare își este sieși timp, în trupul și în sufletul său. Timpul e în tine; ceea ce e înafara ta nu e timp, ci e altceva. Curgerea timpului nu e în sine un progres iar veșnicia e mult mai aproape decât ni se pare nouă. Nimic n-are în plus cel cu miliardul și nimic în minus cel de 80 ani. Ce caraghioși

---

și penibili sunt oamenii care doresc să trăiască mult și se plâng că au trăit prea puțin! Mi se pare că deja la 60 ani omul e copt bine pentru moarte, că orice an de atunci încolo e un bonus din partea lui Dumnezeu, că am trăit nu prea puțin ci prea mult. Nu conținut să mă mir: „Cum am ajuns la vârsta asta? Ce caut eu aici? Asta nu e vârsta mea! Eu la 70 ani? Ce caut eu în viața mea? Doamne apără și păzește!”

Omul e timp. Înafară de om nu există timp, căci Dumnezeu e peste timp iar obiectele există numai în legătură cu persoanele. Timpul se arată – cum spune păr. Stăniloae – drept intervalul între apelul lui Dumnezeu și răspunsul omului la el.

Nu există decât 2 raportări posibile ale omului la timp: ori îl pierzi, ori îl câștigi. Unii vor „să-și omoare timpul”, adică să-l piardă. Cei mai mulți însă vor să-și „umple timpul”.

Dar timpul nu e ceva gol sau neutru. El este deja un dar și o șansă, are deja o consistență sau ceva „plin”. Nu e vorba deci de umplere, ci de valorificarea timpului. Timpul nu e gol sau neutru, pentru că nu-l facem, nu-l începem sau umplem noi. Noi numai îl folosim. El ne este dat, ca un dar, ca o șansă, ca iubire și generozitate a Ființei, a lui Dumnezeu. Întrucât nu e neutru, nici noi nu putem fi neutri față de el: suntem ori pentru, ori contra lui, adică în contra-timp. Ori îl omorâm (îl negăm) sau ne străduim prostește să-l „umplem”, ori dimpotrivă, îl primim cu recunoștință ca dar și înmulțim însutit talantul.

Viață și moarte

Ce înseamnă „viață”, ce înseamnă „a exista”? Filosofii ne spun că înseamnă în primul rând a ne minuna, a ne uimi de viață, de existență. Nouă ni se pare că stranietatea, uimirea sau mirarea de a fi înseamnă în primul rând uimirea de sine și de celălalt: „*Ce cauți tu în viața mea?*” „*Ce caut eu în viața asta, în lumea asta?*”, „*Ce caut eu în viața mea?*”

Dar ea înseamnă și mai mult. Înseamnă de fapt a identifica viața cu sensul, a vedea sensul lumii, a simți că, din moment ce există ființa, e absurd să afirmi că neființa și absurdul pot domina existența sau ar avea ultimul cuvânt. În acest fel, a exista sau a înțelege că exiști înseamnă a-ți da seama că existența ca sens e un Absolut, că nu tu exiști ci numai Dumnezeu, prin care exiști și tu.

Viața omului nu e viață (adică ființare sau dăinuire) ci numai sete infinită de viață: omul este ființa nesătulă. Dar viața de care flămânzește el nu e viața ca biologie, ci viața ca iubire sau persoana. Aceasta înseamnă că există Iubirea, există Persoana Absolută.

Dar, deși e un dat, viața omului e un dat ce trebuie asimilat și prelucrat. În sensul darului, îi încurajăm pe prieteni cu urarea: „*Viața te așteaptă!*” E adevărat, dar nu te așteaptă pe drumul drept, ci te așteaptă la cotitură!

Celor mai mulți (în special artiștilor și filosofilor) li se pare că înțelegerea vieții este totuna cu realizarea

---

tragismului ei. Aceștia disprețuiesc și condamnă pe oamenii comuni, învinuindu-i de superficialitate, pentru că sunt optimiști și se bucură de viață, ceea ce ar arăta că nu realizează absurdul vieții, trăind astfel în mod inconștient. Îi socotim pe cei voioși și optimiști ca pe proști sau păcălici, păcălind și păcălindu-se pe ei înșiși. Trebuie văzut că superficiali nu sunt aici cei simpli ci deștepții. Pentru că oamenii simpli, care se angajează plenar și se bucură de viață, chiar dacă nu filosofează și nu demonstrează, „simt” că viața merită trăită, că nu absurdul poate fi ultima realitate, că e imposibil să nu existe Sensul Absolut din moment ce există atâtea sensuri prin care trăim. Iar deștepții sunt de fapt superficiali, pentru că nu văd și nu înțeleg că dincolo de mizeria, tragismul și absurditățile vieții este imposibil ca ființa și existența să nu aibă sens, adică Sensul Absolut.

Normalitatea vieții e sănătatea. Dar nicio viață nu e deplină, pentru că nu e deplin sănătoasă: în fapt, viața fiecărui om e un balans între sănătate și boală sau o luptă pentru sănătate. În mod paradoxal, cea mai interesantă și mai rea boală poate fi tocmai „sănătatea”, adică obsesia de a fi sănătos, ipohondria de a nu mânca nici asta, nici asta, pentru că „are Eu-ri”, pentru că „e cancerigenă” etc. Trebuie înțeles că nu numai acestea sunt cancerigene; viața e cancerigenă!

Obsesia sănătății e una din extremele distructive ale vieții. Extrema opusă e distracția ca datorie, datoria

---

de a te distra sau distracția cu de-a sila: „*Toată lumea se distrează, nu sta boule, că trece viața pe lângă tine! Nu contează că nu-ți place; trebuie să-ți placă, strânge din dinți și distrează-te!*” În viață nu contează că ești bun sau rău, cât bine sau cât rău faci sau ce rămâne după tine. Și-așa nu rămâne nimic! Contează numai cât te-ai distrat: „*Măcar știu că m-am distrat, fir-ar mama ei de viață! Distrează-te, fir-ai al dracului de prost!*”

În societatea de consum, ingredientul nu e numai materia ci și distracția: distracția ca și consum, nu distracția ca distracție! Nu liberă, spontană și gratuită, ci programată, obligatorie și scrâșnită.

Distracția cu de-a sila obosește, nu relaxează. Dar există și odihna obositoare. Ce obositor e să nu faci nimic! Una dintre cele mai mari pedepse mi se pare aceea să fii obligat să stai fixat undeva și să n-ai voie să faci nimic. Adevărata odihnă nu e „odihna”, adică ne-mișcarea sau „repausul de veci”, ci tihna, adică împăcarea sau pacea sufletească, pe care numai persoana în general și Dumnezeu în special pot s-o dăruiască: „*Pacea Mea dau vouă ... Nu precum vă dă lumea ...*” (Ioan 14,27).

Viață plină? Îi admirăm și laudăm pe unii care au avut „o viață plină”: „*A fost un om deosebit, un om mare! A prețuit viața, a iubit-o și a trăit-o din plin!*” Dar și animalele prețuiesc viața și, probabil, o trăiesc mai din plin decât oamenii, căci ele nu se plictisesc de ea și n-o contrazic. A prețui viața nu înseamnă a o gusta, ci a-i găsi rostul deplin (adică spiritual) și a-l realiza.

CUPRINS

Partea I: Minora

Om și condiție umană	7
Vârstă, timp, moarte, pomenire.....	17
Libertatea	29
Ființă și suferință	31
Cunoașterea.....	35
Cunoaștere și cuvânt	41
Normalitate, nebunie, modă	47
Creație și succes	53
Comunicare, comuniune, festivitate.....	61
Pandemia 2020-2021.....	67
Umanitate, progres, omenie	75

Partea a II-a: Moralia

Ființă, libertate, morală	81
Bine și rău.....	88
Păcatul	92
Adevăr, minciună, dreptate	99
Onestitate și consecvență.....	107
Preț și dispreț	110
Bunătate, prietenie, iubire	116
Civilitate, spiritualitate, patriotism	125
Cunoaștere, artă, educație, politică, intelectualitate și morală.....	141
Postură și impostură	153

Partea a III-a: Theologica

Dumnezeu	167
Providența divină	175
Moarte, judecată, viață veșnică.....	183
Iisus Hristos	190
Biserica	198
Rugăciunea.....	206
Credință și necredință.....	209
Credință și credințe.....	218
Credință și „evlavie”	223
„Evlavia” laică.....	239
„Evlavia” clericală.....	245